

ÉJSZAKAI FELJEGYZÉSEK, 1999

GULYÁS JÓZSEF

Január 1., 0 óra 20 perc.

Kint elnémultak a fegyverek . . . Lassan minden visszatér a régi kerékvágásba – a gyerekek lefekszenek (ők már este 7-8 óta állandóan durrogtak), a felnőttek tovább mulatnak. Mondom, minden visszatér . . . és kezdődik előlről, megint kezdődik minden előlről . . .

Január 16.

Az írók, politikusok, papok, értelmiségi emberek (nem általában) vajon mitől olyan okosak? A hústól? Igen, a hústól! A káposztától nem volnának azok, csak mint a nyúl . . .

*

Bertrand Henry Lévy francia író- és filozófusnak a Magyar Szóban 1991. október 20-án megjelent interjújából: „Én a háború elítélését kérem, nem azt, hogy az írók kiderítsék, ki a felelős, hanem hogy a háború megszüntetését követeljék.”

*

Társaságot kellene alakítani a vészesen terjedő kapitalista stb. gondolkodás ellensúlyozására, szocialistát, de nem vissza, hátra, semmiképp sem hátra, hanem előre tekintve. Nem könnyű a helyzet, habár nem is olyan nehéz: első lépésnek mindent tagadni kell, ami a tőkeelvárással kapcsolatos, annak a kifejezője. Ez, tudom, csak egy szalmaszál lenne,

de keresztbe kell tenni. Másnak rám nézve nincs értelme. Másért nem érdemes élni, másért, másképp nem.

A tárgy definíciója: A kapitalizmus, az egekig dicsért, szerintem a rabszolgatartó rendszer modern, kissé megemelt szinten, humanizált, a dolgozó tömegek számára tűrhetőbb változatban való, töretlen folytatása.

*

Zákány Antal költőről. Talán azért volt, most gondolom, olyan nyugodt a ravatalon, mert tudta, hogy mint költő ki ő és mit ér. S csak egyedül tudta ezt. Én sem, akit pedig mindig nagyon érdekelt élete, költészete és szinte mindent tudni véltem róla, vele kapcsolatban.

*

Január 17.

Azt hiszem, lehet kezdeni újra a munkásság, a dolgozó nép szervezését.

*

Minden felfordult. Elszabadultak az ezoterikus erők és hajlamok. Összekeveredtek valós, lehető és nagyon is gyanús, véletlen, mesébe való dolgok: az alaptalan képzelgés tárgyai és formái, isten, vallás és minden vele járó fenomén. Az elmúlt néhány évtized jogosan és helyesen valamelyest visszaszorította, megpróbálta félrenyomni ezeket egy kisebb területre (amibe sokan, de leginkább a csalók majdnem beledöglöttek, és a bosszú most csak úgy fröcsköl belőlük), vissza egy annak megfelelő, azt megillető kisebb szférába. Így mellé szerepet kapott az istenhit, a vallás, amely annak előtte vitustáncot járt. Ma ugyanazt teszi, vitustáncba kezdett. A visszatért, új vallási örület, minden kísérőjelenségével együtt, a képzelődésnek teljes, roppant nagy, sötét birodalmát szabadította fel és el, ránk zúdítva mindent elárasztó, elsodró özönvizét – a csillagokkal való bolondító üzérkedés, horoszkóp, bioenergia, lélek, lélekvándorlás, lélekbeszéd, mágia, telepátia, jóslás és minden, ami ennek a nyomában jár, a teljes zűrzavar és örület.

*

Nem akarok olyan verseket írni, sőt egyetlen sort sem és semmit nem akarok olyat leírni, nem szeretnék, melyet a mai újságok, folyóiratok egykönnyen közölnek, közölhetnek . . .

Legjobb lenne – meg is próbálok – olyanokat írni, amelyeket itt ma, közel és távol, egyáltalán nem közölnek (már vannak is, gyűlnek). És ezt kisebb részben azért, mert – furcsán fog hangzani, hiszen ahogy ilyen esetben történni szokott emberrel, nem tágítom, inkább meghúzom a csavarokat, más szóval: nem lejjebb eresztém, hanem emelem a léceket – mert a mai szerkesztők válogatják a verseimet stb. – jobban mint a múltban: a régi ellenzéki vagy ilyen színezetű íróval a szocialista rendszer elnézőbb volt, többet engedett meg neki, vagyis önmagának, mint a maiak a nagy demokrácia óbégatása közben. Rájöttem, gondolom mint sokan, hogy addig hangos nagy demokraták ezek, amíg birtokon kívül vannak, belül kezdülve, rögtön fordul a tábla, megfordítják. A saját pénzükön ne szidja már őket senki, mondták és mondják, magukban. De az arány jobb volt, a régi javára. Akkor kinek a pénzén szidjam őket? Csakhogy a pénz sohasem az övéké, nem ők csinálják, csak a kezükben van (a pénzverde, az élő, eleven pénzverde – a befogott dolgozó ember), a markukban, rendelkeznek vele, átfolyik rajtuk (ami nem akad meg). Egyrészt hát ezért, vagyis a munkáim közt való turkálást nem állva, másrészt pedig, ami ugyanaz, csak másként, hogy szükségem legyen, kényszerüljek egy új, független megjelenési helyet keresni, találni, csinálni . . . kitalálni s létrehozni. Mindentől, mindenkitől független orgánumot. A magányos nagy harcosnak magát hirdető, képzelő, képzelgő keszégkárolyos Fehér István és a hozzá hasonló nagy kispolgároktól – mert a kispolgár szerint, ha nagy is, mindig a győztesnek van igaza – és a velük ellenesen különböző figuráktól egész a Fruška gora kétszeres magasságáig – nagyot mondok – az egy Major Nándort kivéve, aki egy kitűnő, világos fej és egyenes ember, szinte mindenkitől távol álló, független betűorgánumot. Mert bizony csak ő, Major az, aki ma – ismételni fogom, hogy azoknak, akik szemük káprázatának vagy fülük csengésének vélik, oszoljon ebbeli aggályuk – aki ma szinte az egyetlen tiszta, világos elme közel és távol . . . (Amikor, azt hiszem, 88-ban a *Magyar Szó*ban azt írta, hogy „a más zsírján élők”, akkor én már tudtam, nem először, hogy ki ő számomra. Ugyanakkor már többet tudtam és

jobban hittem s egy kicsit magamat is jobban ismerni véltem. Vagy a kettő egy?)

És Bosnyák? Mostanában kevésbé ismerem. Torok, Fehér Kálmán?

Nem szeretném, ha nevüket említve, kompromittálva éreznék magukat. Nyugodtan tiltakozhatnak ellene. Mindenki nyugodtan tiltakozhat. Fehér Kálmán elment juhásznak (gyönyörű; egyszer én is keresek magamnak egy nyáját), megtagadta a szocialista gondolatot, a revolúció-evolúció egységét. Én pedig még azt is mondom, merem mondani, hogy igazi evolúció (történelmi, társadalmi) nincs is revolúció nélkül. (Készen van számára ebben a kérdésben egy mini-esszé, esszécske, esszéféle, de hol közöljem?)

A dolgok anyagi oldaláról, hogy úgy mondjam, dunsztom sincs; ez talán még nagyobb kérdés, mint a „kikkel”? Mert van egy igazság, ne felejtjük el: „Aki fizet, az pötyögtet!”* És látjuk, mindenkinek van ura, gazdája, akinek táncol. Mert a gazda, az gazda, parancsol. Járja is mindenki.

Ezért lenne borzasztó nehéz az anyagi oldala ennek a dolognak.

És megint: kikkel? Nem tudom . . . de Major Nándor az biztos – ha neki is úgy tetszik – ha nem is értek vele mindig egyet (de nem is kell). Kristálytisza koponya, ragyogó elme (én ilyennek tartom) – nagyképű leszek – amit ő hogyan? A jó isten tudja.

Hát kikkel s hogyan? A jó isten tudja.

Egy nekem való újságot vagy akármit kell csinálni itt.

Egy nekem is, rám is valót.

*

Fehér Kálmán! Eszembe jutott, hol közöljem azt a bizonyos mini-esszét vagy micsodát – hát itt, ehol e.

*

Csak a politikában és a társadalmi rendszer változásaiban vannak, lehetnek ugrások, és ez a forradalom, más minden az evolúció törvénye szerint természetesen változik, fejlődik, alakul. Ezért nincs, mint hiszik

* Az öreg Bajtai Bálint mondása volt. 945-ben Királyhalmon, az Oncsa-soron laktunk a Bajtaiékkal. A „nagybajszú”, az idősebbek így nevezték egymás közt, többször elhívta apámat dísznótort, névnapot cimbalmozni. Az öreg olyan csendes mulatozó ember volt; ki-kivette fogai közül a pipát, és bütykös nagy ujjait csattogatva mondogatta: „Aki fizet, az pötyögtet.”

annyian mostanában (Fehér Kálmán például) evolúció és revolúció közt semmilyen ellentmondás. A szocializmus ezért nem lehet idealista, idealisztikus, tehát a megvalósulást, megvalósítást önmagában kizáró társadalmi rend, rendszer, elgondolás, szintén ahogy mostanában hiszik és vallják, érvelve ellene.

(. . .)

Egyébként a forradalmak, a forradalmi állapotok s az általuk létrejött, létrehozott szocialista társadalmi formációk, úgy látom (továbbra is) csak rövidebb-hosszabb ideig tartanak, képesek csak fentmaradni és csupán mutató jelek, jelzések lesznek belőlük, példát adó értékük marad meg. És – ezt jó lesz tudni, ezt is, ajánlom – nem maguktól omlanak össze állítólag magukban eredendően ellentmondást hordozó voltak miatt, ahogy szintén hiszik és állítják, újra, tegnaptól megint, hanem elsöprik őket s csak példaadó jelek maradnak számunkra – a francia (a franciák), az orosz, 1848, 1919, Dózsa, Spartacus stb. Megvalósult-e Petőfi, Ady, József Attila igazsága? Nem! És volt-e igazságuk? Volt! Senki se tagadja. Talán idealisták voltak, képzeltő, életidegen szellemek, csak írók, költők? Egyáltalán nem! Ezt sem tagadja senki, még a forradalmi gondolat legádázabb ellenségei sem. Közben mi történik? E nagyjaink idézett, ünnepezt, dicsőített nagy szellemével ellenkező értelemben folyik minden, tagadják, naponta százszor tagadják meg és letagadják őket tetteikkel. De szavakkal is. Összevissza beszélnek ezek az emberek, elméjük működése egy ábécét tanuló gyermeké, gondolkodásuk teli ellentmondással.

S akkor még nem esett szó arról, hogy csálnak, lopnak és hazudnak. Ezekkel együtt kell lerajzolni őket, hogy élethű képet nyerjünk róluk.

Így néz ki a világ. Erre mifelénk. A legzavarosabb és egyben legszomorúbb időket éljük. És ez sajnos, sokáig, nagyon sokáig fog tartani.

Újra kell kezdeni a harcot a nagy klasszikus költők, alkotók, gondolkodók jegyében, és a napjainkban a nagyon kisszámú arra érdemes, alkalmas, érett vagy félérett valakik erejét összeadva, a kapitulált szellem és igazság feltámasztásával.

Istenem, a megváltás elmaradt, újra. Örökre? Nem tudom. Nem hiszem.

Rájöttem, hogy prózában is el kell mondanom, amit versben megírtam, mert hiába, kétszer kell elmondani, az se elég, s két „nyelven”, másképp nem értik, ki vagyok és mit akarok. Mert nem hiszem, hogy a kérdés, a „nem világos” kérdése a korszerű vers rovására lenne írható, esetleg csak kisebb mértékben.

*

Január 18.

Goethét olvasva, megint, sokára; egy mondatban: nem is olyan arisztokratikus, amilyenek eddig gondoltam, inkább parasztos eszű és fel fogású.

*

A változás, mint a lakmuspapír, elég világosan megmutatja, no, nem minden balog és boldog számára, csak a látónak, hogy mostantól melyik a jó és melyik a rossz mű, irodalmi alkotás. Egyrészt a szem kinyílik (már amelyik – van örök vakság), ez a divat kérdése, másrészt módosul a perspektíva s ezek együtt adják, adhatják meg azt az értelmi, érzelmi-értelmi töltést, amely lehetővé teszi alkotások stb. új megítélését. Fontos megjegyezni, hogy nem mindenkinek van szüksége ezekre az új tényekre a dolgok reális értéséhez.

A változás tehát, a gyökeres fordulat hirtelen egész könyvtárra menő irodalmat és hozzávalót, kritikákat stb. öröknek gondolt s úgy propagált értékeket, alkotásokat tesz üressé, érdektelenné, semmivé, olvashatatlanná. A mű változatlan, mégis változik, okoskodhatnék. De tény, hogy a látószög csere folytán kiderül, mi életrevaló, mi bír állandóbb lényeggel. Mi tartja a „láncot”.

S ami egyelőre így fentmarad, arról majd egy következő változás, fordulat, mondjam azt, hogy történelmi esemény fog ítélkezni, rá igent vagy nemet mondani? (Efelől nyugodt lehet az alkotó ember . . . illetve sose legyen nyugodt, ne aludjon békésen, horkolva, csak imetten, a fél szemével.) Mít lehet ebből levonni? Sok mással együtt azt is, hogy változások sorát kell kiállni annak a művészeti alkotásnak, amelyik legalább egy viszonylagos, kisebb öröklétet, öröklétfélét szeretne magának.

A változás, mint a lakmuszpapír . . . És ezekben, az ilyen helyzetekben lesznek aztán nyilvánvalóvá, válnak felismerhetővé (az átlagos, de az átlagon felüli ember számára is) bűneink és tévedéseink.

*

Minden lesüllyed az idő, a feledés mélyére; a jó is nagy nehezen marad csak fenn (valameddig), nemhogy a rossz vagy a kevésbé jó.

*

Csépe született nagy tehetség volt . . .

*

Végzett munkámról: a felét sem éri, fél életet sem ér, én meg az egészszet adtam érte.

*

Január 19.

Hogy fogadtad a Híd Irodalmi Díjat?, kérdezi tőlem valaki. Nem újságíró, olyanok erre nem járnak. Ők, mint egykor (és mindig), ma is a magukfajtát, a pozitív (a Sass László-féle) figurákat keresik. Többféle módon lehet díjat fogadni, mondom neki. Engem kétféle érzés furkált. Ha az egyik oldalát veszem a dolognak, hogyha nekem ítélték, biztos megérdemeltem, noha ebben soha senki ne legyen biztos, ha meg a másikat nézem, 61 éves múltam, ha hónapokkal is, az összeg semmi, nem segít rajtam. A pénz kicsi, a siker kétes. Tehát: se pénz, se dics. (Írtak rólam, a díjas könyvről a Hídban? Nem! Egy sort se! Egy mukk sem hangzott el róla! Csak ugye más okból, személyes okból nem.) Így hát a Híd-díjam: sem, sem. Mint a sem fű, sem fa.

*

Január 20.

Csépe született, nagy tehetség volt. Ráállt a szeme, füle, keze az írásra . . .

*

A képesség, a tehetség, a zseniális éppúgy, még az is, akarat dolga, munka, gyakorlat és óriási mértékben az, sokkal jobban, mint gondolni mernénk, de (nekem sincs más szavam rá) tehetség, eredeti, született

tehetség nélkül – ahogy mások lépten-nyomon, mindenhol, mindenben Istent emlegetnek – eredeti tehetség nélkül nem hiszek igazi alkotás létrejöttében, nélküle ez a dolog nem „forog”.

*

Sík Sándor irodalomtanár, kritikus és imakönyv-szerkesztő eszével gondolkoznak ma Adyról Magyarországon. De Sík Sándor esze roppant kevés ahhoz, Ady Endréhez! Hozzá is. Ne mondjam, hogy ég és föld, csak annyit: kár. Az ő bajuk. De sajnos, az enyém is.

*

Január 22.

Kossuth-díjat ma mindenki kaphat, boldog, boldogtalan. De kapjon egy elismerő szót Péter bácsitól!

*

Csépe született, nagy tehetség volt. Ráállt a szeme, füle, keze az írásra. Ezt egyszer és mindenkori érvénnyel kijelentem. Ilyen kategorikusan, mert sokszor vangliztam vele kapcsolatban (mások jobban és messze többet). Egyszer ezt, máskor meg azt mondtam és gondoltam róla. Vonatkozik ez versre, prózára egyaránt, a Csépeére. Mindig – kivéve második, mondhatni már kiforrt korszakát, amikor kinek ezért, kinek azért (mint minden esetben és általában), mindenki fölött állt szűkebb honunkban – mindig az avantgárd, a világi, a nagyvilági, ezeknek a nagyon okos törekvéseknek az árnyéka takarta el. Harminc-negyven év után azonban, amikor kezd kiderülni, hogy az ún. modern és avantgárd is tehetség, nem pusztá hozzáállás, tehát nem irányzat kérdése csupán és rohamosan, sőt egy csapásra olvashatatlanná vagy alig-alig elolvashatóvá vált s válik harminc-negyven év ilyen (és olyan) irodalma, egy éles váltás, változás, lépéscsere tükrében és következtében hamis voltánál fogva mélyen kiüresedik, kiüresedett vagy a kiüresedés útján van (lényegében tehát mindig is üres volt), Csépe meg kell hogy fényesedjen számunkra a maga igazi voltában, akként amilyen, a maga keretei közt, mint mindenki más. De „vonal” alatt tovább nem tartható. Különösen nála gyengébbek előnyére.

Ne legyen több, de kevesebb se, mint ami valóban.

Írói dimenzióit majd megbeszéljük, értékeit megállapítjuk, de más-
képpen, nem úgy, mint ez idáig.

Megismétlem: Csépe született, nagy tehetség volt.

És tehetségének egy részét, a nagyobbikat talán, megvalósította (amit kevés írónkról lehet elmondani, olyan meg tán nincs is, aki teljesen kifutotta magát), ha van vajdasági magyar irodalom (s mintha volna), akkor a legszebb vajdasági magyar versek közé sorolható néhány csodálatos versében és kisprózának nevezhető írásaival – ezek (nem a novellái) rövidebb darabok: emlékezések, régi paraszti élményeinek leírása – s véleményem szerint elsősorban a *Határdomb* s talán, belepillantásra, a *Mezei dolgok* kötetét teszik értékessé.

A *Határdomb* írásait egyszer, nemrég, Kosztolányi apróival a *Próza* című kötetéből együtt, paralell, cserélve, változtatva olvastam. Óriásit mondok a szűz füleknek, zúgjanak: Csépe jobban tetszett. Kosztolányi tudós, száraz, nagyon okos és roppant művelt, szabályos írásaival szemben Csépe maga az élő, eleven élet, anélkül, hogy írásművészete a Kosztolányiéénál alacsonyabb színvonalon volna.

Tehát semmilyen szempontból nem adja alább nagy írotársánál. Állja a versenyt. De ő, Csépe, a nagyon szorgalmas és tanulékony írók által megtanulható dolgokon túli valamely dolgoknak a tudója is volt . . .

Czine Mihály (nem olvastam Csépe-tanulmányát, csak a reagálások alapján ismerem), nem hiszem, hogy nagyot, akkorát tévedhetett, ha tévedett, ahogy azt állítják, vele kapcsolatban.

Végül: egy szép, okos Csépe vers-próza válogatás nagyon elkelne, halló fülek! És nemcsak az itt elhangzott túl merész vélemény igazság-próbájaként.

*

Január 25.

Olyan másféle versekből kellene egy antológiát összeállítanom, melyek hallatán a kritikus legyint vagy ami sokkal jobb, begurul s égne a haja. Vannak ilyen versek, mégpedig nagy versek. A költészet szakmajsztorai ilyen reagálásáról volt alkalmam többször is meggyőződni. Gondolom, sokszor nem is azért lettek rám olyan mérgesek ezek a nagyon érzékeny, önhitt és büszke urak, mert esetleg nem volt igazam, hanem hogy hogy merek én beleszólni az ő dolgukba, plusz ellenkezni,

mást gondolni és hinni, mint ők, pláne az ellenkezőjét. A mindig, mindenhol, minden esetben, szinte betegesen, még erőszakkal is újat kereső, felfedezni, valamit mindig megfejteni akaró kritikus a legtöbb Petőfi-verssel, a legszebbekkel is, mert ezek a népszerűbbek, nem tud mit kezdeni, hiszen ezek olyan „egyszerűek” és világosak az ő okos, bonyolult és bonyolult dolgokat kedvelő és kereső eszének. Ilyen művekkel nem tudja magát produkálni. Adyval, József Attilával is, mint klasszikus költőkkel most már legtöbb esetben szintén hasonló nálunk a helyzet. Nem kell, nem lehet, nincs mit mondani, felhozni – hűj, pedig dehogyan nincs, mert ahogy Adynak volt Petőfiről, mindig van, a még élő költészet esetében mindig: új idők, más aspektus, új értelmezés – szóval nincs mit mondani, fejtegetni, annyira érthető és világos körülöttük minden, nem lehet oldalakon át mélyen szántva, magasan repülve, tehát mennél komplikáltabb módon és formában, fejtegetve írni, magyarázva a lényegét az olvasónak vagy inkább a szakmabeli hasonlóknak dicsekedve. És jön a legnagyobb magyar poétikai titok: *A fekete zongora*. Itt aztán mindenki okoskodhat, kiélheti magát, problémáit úgy istenigazából. Veszekedhet ellenségeivel, igazolhatja elv-barátait és szolgálhat, ez is belefér, a följobbvalónak, a maga följobbvalójának. Ezen a (ma már?) egyszerű, világos, bonyolult stílus és filozófiai gondolat, mondanivaló és tartalom nélküli, de gyönyörű hangulati versen még Veres Péter is megakadt (az akkori divat szerint), s ha jól tudom, így kiáltott fel: bolond legyek, ha értem!

(. . .)

Aki régi kritikákat, műelemző írásokat olvas – vegyük elő például a *Miért szép* című, a 60-as évek elején megjelent, tehát már kellő távolságból szemlélhető versantológiát – az könnyen megállapíthatja, hogy legtöbbször mintha az égvilágon semmi köze sem volna a kritikának az elemzett műhöz. S ez nem azért van így, mert a műalkotás voltaképp megfoghatatlan vagy legalábbis nehezen megfogható, megragadható, hanem szerintem inkább a beszélt okok miatt. Nem utolsósorban vonatkozik ez az értetlen csodálkozás az elemzett műből való végső levonásokra, rözümés zárásokra. Ez a jelenség valamiféle divat-tömegvakság, én így nevezem. A belelátás és a belemagyarázás, ami oly gyakori s ami kétféle viszonyt jelent a műhöz, a jóhiszemű képzelést és a direkt becsapást, ez a maga idejében cáfolhatatlan bizonyosság, kellő eltávo-

lodás, távolságynerés következtében egyszerre elveszti a valóság illúzióját keltő hatását. Olyasféle ez, mint amikor kijózanodik a részeg ember.

(. . .)

Szegeden a 70-es évek elején, ott-tartózkodásom ideje alatt kerekedett egyszer egy heves, de csak pár szavas kis vita, mert én nem láttam értelmét veszekedni, köztem és Ilia Mihály tanár közt ilyen témában. Egyszerű és nagyon szép, talán a legszebb Csoóri-vers, mondtam én az *Anyám fekete rózsza* című Csoóri-versről. Ilia (sajnálkozva?) legyintett és ellenkező véleményét kezdte fejtegetni . . . Akkor döböntem rá s később sokat töprengtem azon, hogy a kritikus a vers magyarázatával elsősorban – aki nem hiszi el, kérdezze meg Veres Pétert, kis korrekcióval ő is ezt fogja mondani – elsősorban mindig önmagát akarja megmutatni, kifejezni, irodalmi tudását, olvasottságát. S ahol erre nincs módja vagy nem talál rá módot, ott legyint . . . lehet az a világ legszebb verse.

Különösen: a kritika önálló alkotás – a Bányai-féle (alkalmazott, átvett, import-)elmélet.

Általánosan: a kritikus fölényes, mindentudó gőgje.

Így aztán voltam én már ilyen ista, olyan ista: egzisztencialista (Utasi), Zenista (Vajda Gábor), ma sem tudom, mit jelent. Mindig csodálkozva álltam az ilyen meghatározások és minősítések előtt.

Ezeknek az embereknek a legtöbbször úgy vélte (az én múltamban), hogy az író sohasem tudja mit írt, mit hozott létre és ez nem baj, mert általában így van, így szokott lenni, de majd a kritika, mondták és sugallták. És megpróbálták tudatosítani vele és a világgal munkája mibenlétét; de mégiscsak az íróval, mert a világ oda se fűtyült rájuk, ment tovább a maga útján.

Hát ez volt a teteje a kritikusi gőgnek.

(Dürrenmatt mondja valahol: „A kritikus meg van győződve arról, hogy csalhatatlan, nyilván ezért lett kritikus.”)

*

Január 26.

Én nem vagyok posztmodern (sem); nem is nagyon tudom, mi az, de ahogy látom, mások se sokkal jobban, csak e-zeknek, á-áznak, ha megpróbálják magyarázni. (Danilo Kiš sem tudta, hogy én is szót ejtsek már

erről a túl sokat emlegetett íróról, egy magyar magyar tévéinterjú, egyike az utolsóknak vele tanúskodik erről.) Én költő vagyok – nincs szükségem hozzá Bányai Jánosra, nélküle is az vagyok, sőt csak nélküle, ellenére vagyok, lehetek az – költő vagyok, ha vagyok, ha az akarok lenni, írok ahogy az eszem kiadja, amit látok, tudok, gondolok, hiszek, a többiek meg hadd spekuláljanak – majdnem azt mondtam, sportoljanak – amennyi jólesik nekik és azon felül, amennyi a képükre fér.

Ha valaki akarja, majd elnevezi, nevezze el, ha akarja ezt is valaminek, lehet ősmódnak, újmódnak, vagy az ördög tudja mi.

*

Század- és ezredvég! kiált fel valaki. Kanyarban vagyunk, nagy kanyarban, mondja, ahol minden lelassul . . .

*

Nehogy már azt higgye a mai magyar irodalomkritika, hogy Pilinszky a negyedik legnagyobb magyar költő, még, ahogy Tüskés Tibor gondolta volna, Nagy László sem az, nemhogy Pilinszky János az volna. Nehogy már Pilinszky az legyen véletlenül, igen tisztelt Odaát!

*

Még majd a szent, szűzmáriás költőket helyezzük előtérbe a főúton, az Ady-vonalon, a Petőfi–Ady–József Attila vonalán haladókkal szemben. Hát azért . . . Nem gondolják, hogy . . .? Gondolják, nem gondolják: ostobaság. Higgadtan: ez az új keresztény kurzus.

*

Január 27.

Tipikus századvégi jelenség – rosszabb, de ha nem, azért van olyan rossz, mint a tavalyi, vagyis a 19. század végi – az örök, szép és nagy magyar kiegyezések egyikének, a legújabbnak következtében (megaluvás, meghátrálás, visszalépés) – *A hőkölés népe* (Ady) – amikor minden elül, önmagába fordul – és a hermetikusság kerülnek színre, ma misztikusok néven (csupán név- és szókülönbség), Pilinszky, Nemes Nagy.

A megrögzött, örök félreértőknek: én nem Pilinszky és Nemes Nagy Ágnes költészete ellen beszélek. Tisztelem, becsülöm, szeretem őket. De a maguk helyén.

S mondok még valamit: a mai kritikusok nélkül.

P. s. Jó költők, de vannak még ilyenek, meg jobbak is, sokkal, akikről nem hallunk. Miért? Ha én mondom meg, egy bűnnel több terheli (de nem nyomja) a lelkem. Igaz, eggyel több vagy kevesebb, az nekem már nem számít.

*

Tandorinál igen jól kivehető, hogy elsatnyult mára, a végére (?) a költészet. (Század-, sőt ezredvég.) Egészen balog dolgokat művel a kedves Dori.

*

Január 28.

A Krisztus-történet olyan, mint egy szomorú, tragikus, de nagyon gyönyörű, felemelő, meseszerű eposz, úgynevezett naiv vagy népi, amely írásos rögzítést nyervén s így formálódva már műeposznak is mondható, ahol a logika nem teljes, inkább a szépség-jóság-igazság elve a domináns. Legenda, melyet a keresztény értelem abszolút ténynek tekint. A szépség, a költői közlési mód és a történet (drámai) szépsége nem mellékes, sőt határozottan állítható, a ténymeggyőző hatás legfontosabb eszközeinek is lehet tekinteni.

Szerintem így van a keresztény-katolikus a Bibliával, illetve annak inkább *Új Testamentom* részével, mivel oly gyönyörű, igaznak tartja – ez a szépség rávivő ereje – esztétikának is neveztetik. Szokták mondani: olyan szép, hogy nem lehet nem igaz! Ilyen megjegyzést más témakörben nemritkán lehet hallani. Nagyon valós, ez igaz, annak látszik s mivel gyönyörű, még azabb . . . és nagyon gyönyörű, mert csakugyan az, semmi kétség, mindennél szebb s így valamennyi ismert eposznál igazabb népi és műeposz.

Az istálló, igen, az istálló az külön! Minden szép, minden remek, de – mint istállót járt ember mondom – az istálló (motívum) az csodálatos benne. Istállóban születni gyönyörű szép és nagyon nagy, óriási dolog, felemelő, de sajnos nehéz sorsot jelent, drámait. (Példa rá a ludasi Bán Sanyi, Kelacsa Petyi meg Jézus – aki nem ludasi, de lehetne az is.)

Azt mondják, én is istállóban születtem. De ez nálam nem jelent semmit.

*

Január 29.

A férfi, meglehetősen szereti és csodálja úgy a nőt, mert bizonyára (tudat alatt) régi magát, vesztett magát látja, keresi benne. Az élet elején (vagy hol és mikor) ilyen lehetett az emberi lény (az Éden fogalma is erre látszik mutatni), de aztán később a szerepek kialakulása átformálta a férfiember egész valóját. (Darwinizmus.)

*

A vallás nagyon okos, ha nem is nagyon, de okos és hasznosnak mondható találmány volt még tegnap, tegnapelőttig. Mára elévült, átlátszó, archaikus, gyerekes, nevetséges.

*

Január 30.

A pápáról, többek közt. Milyen szép sima és rózsás az arca, nem barázdás és nincs kiszáradva, mint pl. a ludasi parasztoké.

Nem vagyok a híve, de azt kell mondanom, a szocialistákon, bizonyos igazi szocialista embereken kívül mintha ő volna a legpozitívabb közéleti személy ma a világon szegények és gazdagok kérdésében. De . . .

De sajnos, ez csak a tényeket illeti . . . ő csak a jelenséget látja, a probléma valódi okai, a kérdés mibenléte titok számára. Vagy? Lehet, hogy magában, hátha, mint annyian, ő is baloldali, sőt szocialista – hihetetlen, de nem lehetetlen –, mert könnyen lehet annyija, nem sok az, hogy az legyen – csak tartja a „párt”-póráz, a felekezet sablonja.

Fél mondat Nagy Lajosnak *A lázadó ember* című önéletrajz-könyvéből: „. . . a földbirtok és háztulajdon isteni intézmény volt, a társadalom úgy épült fel, hogy még a püspök is lényegében a háztulajdont és a földbirtokost szolgálta”.

(Folytatjuk)